

A redempciós mozgalomtól a kun önrendelkezésig és vissza

A „Kun Köztársaság”

A világháborús vereség, a társadalmi megmozdulások és a történelmi Magyarország felbomlásának zavaros hónapjaiban nemcsak az ország peremvidékein, hanem a kellős közepén is sor került sajátos, irreális kezdeményezésekre. Ide sorolható a kalandor kísérletnek beillő Kun Nemzeti Tanács vagy „Kun Köztársaság” ügye is, ám ennek a történetnek a megírása sokáig váratott magára. Néhány kiadványban ugyan fellelhető a történet egy-egy mozaikdarabja, de szerzőik összességében csak pár mondatban említik. Először Hefty Richárd 1920-ban megjelent visszaemlékezésében olvashatunk róla, s talán ebben találjuk a legtöbb másodlagos forrást is vele kapcsolatban.¹ Majd 1936-ban készült el Nagy Szeder István kézírata a kunságiak „összeesküvéséről” és az önálló kun állam lehetőségéről, ez azonban csak 1993-ban látott napvilágot.² A kunok kérészállamának kísérletét elsőként Tóth Tibor helyezte el a redempciós mozgalom keretei között 1981-es cikksorozatában.³ Ezenkívül Romsics Ignác 1976-ban közölt forrásanyagot a témáról,⁴ illetve Bagi Gábor és Csikós Gábor a 2000-es és 2010-es években szintén a redempciós mozgalom részeként említette e sikertelen próbálkozást.⁵

Ahogy Bánkiné Molnár Erzsébet írja:

„A jászkunok azonban soha nem nyugodtak bele szabadságaik elvesztésébe, s a politikai helyzet kedvezőbbre fordulásával, Mária Terézia királynő trónra lépésétől egyre szervezettebb harcot folytattak hajdani jogaik visszaszerzéséért. Ügyüket támogatta Pálffy János nádor is. A közös harc, áldozatvállalás és összefogás eredményeként végül 1745. május 6-án Mária Terézia királynő engedélyezte a Jászkun Kerület földjének és szabadságainak visszaváltását – a jászkun redempciót.”⁶

¹ Hefty Richárd: *Adatok az ellenforradalom történetéhez*. Budapest, szerzői kiadás, 1920.

² Nagy Szeder István: *A redemptio utáni kor 1745-től kezdve. Kiskunhalas város története oklevéltárral*. 2. kötet. Kiskunhalas, k. n. 1993.

³ Tóth Tibor: Jászkun redempció. Eladott nép. *Magyarország*, 1981a. június 7. 23.; Tóth Tibor: Jászkun redempció. Feladott harc. *Magyarország*, 1981b. június 14. 23.

⁴ Vö.: Romsics Ignác: *Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna–Tisza Közi történetéhez*. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976. 31–35.

⁵ Bagi Gábor: A jászk autonómia utóélete. In Bánkiné Molnár Erzsébet (szerk.): *Autonóm közösségek a magyar történelemben*. Kiskunfélegyháza, Kiskun Múzeum Baráti Köre, 2003. 129–139.; Csikós Gábor: Redempciós mozgalom a korabeli jászk sajtóban. *Zounok. A Jász-Nagykun Megyei Levéltár Évkönyve*, 32. (2019). 35–82.

⁶ Bánkiné Molnár Erzsébet: *Redemptusok. Gazdaság és életmód Kiskunfélegyházán a redempció első évszázadában*. Debrecen, Multiplex Media – Debrecen University Press, 2000. 18.

A középkorban a Magyar Királyság területén letelepült kunok székrendszerüknek köszönhetően egyfajta autonómiát élveztek, amely a török kor pusztítása következtében szűnt meg. 1702-ben a Habsburgok pénzügyi problémáik megoldása érdekében eladták a Jászkunságot a Német Lovagrendnek. Ezt követően redempciós mozgalom indult, amelynek eredményeképpen a jászkunok 1745-ben 575 900 rajnai aranyforintért megváltották magukat. Létrejött az autonóm Jászkun Kerület (Hármas Kerület), amit az 1876-os közigazgatási reform az újonnan létrehozott Jász-Nagykun-Szolnok vármegyébe olvasztott.⁷ Később az itt élők egy része újra mozgalmat szervezett, mert kárpótlást akartak elvesztett előjogaikért cserébe.⁸

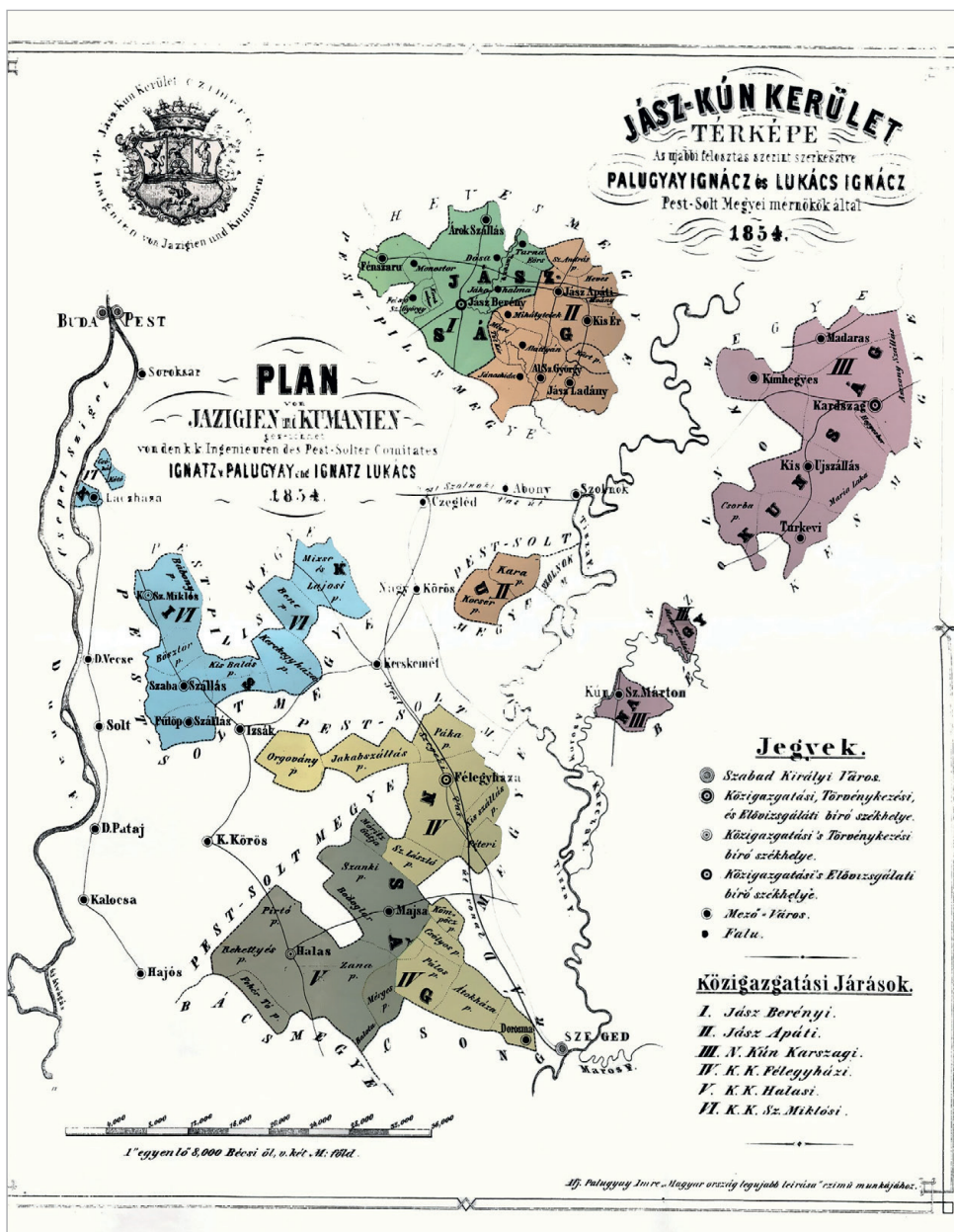
A kiskunsági öntudat az újkorban keletkezett. A török háború által gyakorlatilag szinte teljesen elpusztított jászkun népesség helyére betelepített lakosság kezdett az egykori népességre hivatkozva legendákat és hagyományokat létrehozni. Ennek egyik oka nyilván az is volt, hogy a jászokat és kunokat a katonáskodásuk miatt kiváltságok illették meg a középkor óta. A redempció kivívása azt követően is kiemelkedő jelentőségű volt, hogy hangsúlyozzák a történeti folytonosságot. Még a 19. század második felében is nagyon élénk volt a jászkun – vélt vagy valós – hagyományok ápolása. Bizonyos kiskunsági iskolákban még a dualizmus idején is kötelező volt a „kun miatyánk” felmondása a diákok számára. Ebben az időszakban élő hagyománya volt a pásztorok között az úgynevezett *kun süveg* viselésének és a kun hajviseletnek. Még a két világháború közötti sajtóban is név szerint felemlgették, akik ilyet hordtak.⁹ A kunhalmok számon tartása és a kunokhoz kötött helynevek a mai napig megmaradtak. A közös sors tudata a jászkunokban elkülönítette, megkülönböztette őket az alföldi régióban másoktól. Utóbbi momentum a historizáló szépirodalomban is megjelent, és tömegesen terjedt a ponyvát áruló könyvkereskedelemben is. Kunszentmiklóson a *Kun Lízta* (1790) című verses helytörténeti írás – ami hét kiadást is megélt – sok embernek megvolt, és ebben számos kunnak mondott család felsorolása benne volt. A Nagyikunságban a *Kun történetek a régi időkből* (1820) című kötet hősi eseményeket és szerelmi történeteket idézett meg a „kun előidőkből”. A népdalokban, a pásztorművészetben, a helységnévadásokban egyértelműen dominált a kun öntudat hangsúlyozása. A címereken és a pecséteken megjelenő kun vitézek ábrázolása szintén fontos elem a legenda megélésében. Az országszerte a katonai toborzások fontos elemeként megjelenő tánc is nem véletlenül *kunverbunk* megnevezéssel maradt fenn, mivel a 19. század második felében Kiskunhalason és Kunszentmiklóson adták elő. Így végül a kiskunsági néptánckultúra része lett. Vagyis láthatjuk, hogy ez az identitástudat igen élő volt a Kiskunságban a századfordulón is.¹⁰

⁷ Bánkiné Molnár Erzsébet: *A Jászkun Kerület igazgatása, 1745–1876*. Szolnok, A Jász-Nagykun Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1995. 5–10.

⁸ Csikós (2019): i. m.; Bánkiné (2000): i. m. 17–20.

⁹ A cikk „Az utolsó kun süveg” címmel jelent meg. *Kiskunbala Helyi Értesítője*, 1931. december 16. 4.

¹⁰ Vö.: Kósa László: *Nemesek, polgárok, parasztok. Néprajzi, történeti, antropológiai és művelődéstörténeti tanulmányok*. Budapest, Osiris, 2003. 282–285.; Tálasi István: *Kiskunság*. Budapest, Gondolat, 1977. 28–34., 105–111., 306–308.

1. ábra: A Jászkun Kerület

Forrás: Szakál Aurél (szerk.): *Jászkun redemptio*. Kiskunhalas, (k. n.), 1995. 14.

Megjegyzés: 1745. május 6-án Mária Terézia magyar királynő redempcionális diplomájában szabad parasztokká nyilvánította a magukat kiváltó jászkunokat. A Jászkun Kerület a redempcióban visszanyert és megerősített függetlenségét, szabadparashti birtokszerkezetét a megszűnéséig megtartotta

Az 1715. évi XXXIV. törvénycikkre¹¹ hivatkozva már az 1868-as, az 1873-as és az 1886-os országgyűlések is tárgyalták a jászkunok kárpótlásának kérdését. Az 1715-ös országgyűlés gyakorlatilag kimondta az eladás törvénytelenységét és az önmegváltás lehetőségét is a királyi kamara és a rendek segítségével. Ez viszont a hosszas, törökök elleni háborúskodás és a belviszályok miatt nem valósulhatott meg. A dualizmusban elsősorban a Jászságból, leginkább Jászberényből származó politikusok és jogászok igyekeztek eredményeket elérni az ügyben, amely kapcsán még Deák Ferenc is felszólalt.¹² 1901 őszén Babó Mihály kiskunhalasi országgyűlési képviselőjelölt, majd másodszor 1902-ben már mint országgyűlési képviselő nyújtott be igényt a kárpótlásra. Huszonöt jászkun település állt az ügy mögé, amelyek 1904 elején Hermán Ferenc, Kele József és Almásy László ügyvédeknek bízta meg képviselőjükkel.¹³ Az I. világháború előtti években Wekerle Sándor, majd Tisza István miniszterelnökkéig jutott a követelés, és nem sokon múlt a siker.¹⁴

1918 végére a Kiskunságban is nyilvánvalóvá vált, hogy az I. világháború és a forradalom erősen megtépázta az addig megszokott gazdasági és társadalmi viszonyokat. A rengeteg hősi halott, a gyász, a spanyolnátha és a nélkülözés mellett a munkásmozgalmi propaganda visszavetette a hitükben és támogatottságukban is megtört hagyományos eliteket. 1918 októberétől, az őszirózsás forradalom kezdetétől erőre kaptak a baloldali pártok, és helyenként átvették a politikai kezdeményezést is.¹⁵

Ekkor lépett újra előtérbe a dualizmus idején meghatározó birtokos réteg. 1918. december 18-án, Kunszentmiklóson Förster Lajos főszolgabíró, Baky Miklós és Baky Lajos, a település meghatározó személyiségei, egyben a helyi végrehajtó bizottság tagjainak felhívására húsz földbirtokos gyűlt össze, és megalakította a Kun Nemzeti Tanácsot. Felhívásuk szövegében, amely révén tehát magát a függetlenségüket is kikiáltották, ez állt:

„A Kiskunság népe aggodalommal látja, hogy Magyarországnak nemcsak területi integritása, hanem évezredes múltja, fájfenntartó hagyományai is veszedelemben forognak.

Mi szabad kiskunok, a népek önrendelkezési jogának alapján elhatározzuk, hogy sorsunkat saját magunk akarjuk intézni s ezen czélból kimondjuk a kiskünterületek [sic!] függetlenségét.

¹¹ 1715. évi XXXIV. törvénycikk – a kunokról, jászokról és filiszteusokról.

¹² Lásd itt: Képviselőházi napló, 1865. X. kötet.

¹³ Tóth (1981a): i. m. 23.

¹⁴ Tóth (1981b): i. m. 23.

¹⁵ Vö.: Romsics (1976): i. m. 31–35.; Végső István: A Kun Köztársaság nyomában: üldözés, letartóztatás, antiszemitizmus, gyilkosság (Kiskunhalas 1918–1920). In Jámbor Orsolya Ilona – Tarján G. Gábor (szerk.): *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása*. Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019. 96–100.

Elhatározásunkat indokolja azon körülmény is, hogy a magántulajdon eltörlésén alapuló kommunizmus és anarkiát létesítettett bolsevizmus ellen úgy vélünk sikeresen védekezni, ha saját magunk vesszük kezünkbe ügyeink intézését.

Ideirányuló mozgalmunk azonban csak úgy lesz [sic!] eredményes, ha a magyaralföld [sic!] többi területein élő Jász- és Kúntestvéreink, a Hajduság, Nyírség, Pestvármegye alsó részének, Békés, Csanád vármegyéknek színmagyar lakói hozzánk csatlakoznak.

Amennyiben tisztelt Uram mozgalmunkat helyesli, kérjük szíves és gyors értesítését és egyben propagatív tevékenységét azon irányban, hogy Kiskunfélegyházán a Kiskun Nemzeti Tanács haladéktalanul megszerveztessék, amely tanács lesz hivatva a további mozgalmat irányítani és a csatlakozni kívánó területek vezetőivel érintkezésbe lépve önállósági törekvéseinket érvényre juttatni.”¹⁶

Bár az idézett felhívás szerzői önállóságról írtak, úgy tűnik, hogy az ügynevezett „magyaralföld” területéből nem egyedül akartak kiszakadni. Más földrajzi, történeti területi egységeket is erre kértek. Ideológiai szempontból antikommunista irányvonalat képviseltek, ezért Károlyi Mihály kormánzatának balra tolódását is elleneztek, sőt valamilyen országos politikai fordulatban vagy puccsban is reménykedtek. Biztatták a „magyaralföld” lakóit, hogy ők is szakadjanak el a bolsevizmus és az anarchia felé sodródó Károlyi-féle Magyarországtól, és titokban fegyverkezés is indult egy esetleges Budapest elleni támadás céljából. A regionális szervezkedés híre az egész országot bejárta, az ügy még a Budapesti Katonatanács ülésén is napirendre került. A korabeli sajtó, valamint Hefty Richárd közlése szerint maga Pogány József, a Budapesti Katonatanács kormánybiztosa hívta fel a figyelmet a „Kun Köztársaságban” rejlő veszélyekre, azonnali beavatkozást követelve.¹⁷

A *Népszava* és az *Új Szó* többször is foglalkozott a jász-kunsági fejleményekkel. Előbbi még egyfajta gazdaságtörténeti háttérmagyarázatot is adott olvasóinak arról, hogy mi a redempció, kik a redemptusok, irredemptusok:

„Akik ezt a mozgalmat a kétszázmillióért megindították, azok az ügynevezett redemptusok, a redemptus családok ivadékai, vagyis azok, akiknek ősei a megváltáskor bizonyos forintokkal hozzájárultak a megváltáshoz, a redemptióhoz. Azonban a jász-kun kerületekben nemcsak redemptusok, hanem túlnyomó többségben irredemptusok is lagnak, jobbágy-ösöknek ma is jobbágysorban, föld nélkül élő ivadékai, akiknek az ősapjai semmi pénzzel, semmi móddal nem rendelkeztek és így nem is járulhattak hozzá a megváltás összegéhez.”¹⁸

¹⁶ Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára V. 273. b. Kiskunhalas Város Tanácsának iratai. 17946/1918. sz. i.

¹⁷ Vö.: *Új Szó*, 1919. február 13. 3.; *Halasi Független Hírlap*, 1919. február 15. 2.; Hefty (1920): i. m. 22.

¹⁸ A redemptusok meg az irredemptusok. *Népszava*, 1919. február 27. 4–5.

2. ábra: Kiskunhalasi redemptus gazda a századfordulón

Forrás: Szakál Aurél: *Kiskunhalas anno...* Kiskunhalas, (k. n.), 2009. 174.

A korabeli sajtó szerint a „Kun Köztársaság” 170 millió koronát vagy a peszéradacsi Habsburg-birtok felosztását követelte. Emellett *Helikon* néven lapot terveztek indítani.

Gyakran azonban hamis hírek is megjelentek az újságok hasábjain. Az egyik kiskunhalasi lap nem győzött magyarázkodni a számos sebből vérző híresztelések kapcsán:

„A katonatanács egyik ülésén Pogány kormánybiztos megemlékezett arról, hogy a kunok körében ellenforradalmi mozgalmak észlelhetők és meg akarják szervezni a kun köztársaságot. [...] Tavaly december tizennyolcadikán kunszentmiklósi és halasi földbirtokosok meg akarták alakítani a Kun Nemzeti Tanácsot és e célból egy szentmiklósi családnál – mintegy húszan – összejöttek. A Kun Nemzeti Tanács megalakítását azért tartották szükségesnek, mert a kunoknak 170 millió korona követelésük van a Habsburg családon. Kérték már a jusukat a kunok 1911 januárjában Tiszától is, de Tisza természetesen nem akarta megzavarni a Habsburgokat ilyen »aprósággal«. Buza Barnához is fordultak segítségért, de mert választ nem kaptak, dr. Holló Gábor kiskunhalasi ügyvédnek adták át az ügyet. A kun gazdák azt hiszik, hogy ez a mozgalmuk az oka az ellenük megindult vizsgálatnak. A közleményhez az a megjegyzésünk, hogy tudunkkal halasi földbirtokosok semmiféle kun Nemzeti Tanácsot nem akartak alakítani, s hogy Halason dr. Holló Gábor nevű ügyvéd nincsen.”¹⁹

Az Újság című lap sem tudott eligazodni az események és szereplők sűrűjében, miközben a Habsburg-birtokok zár alá vételét gyakorlatilag tényként közölték.²⁰

¹⁹ Nem megállapítható, hogy létezett-e Holló Gábor, vagy szerepet játszott-e ilyen személy ebben az eseményben. Lásd: Halasi ellenforradalmárok, kik a valóságban nincsenek. 170 milliót követelnek a kunok a Habsburgoktól. *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1919. február 19. 2.

²⁰ A jász-kunok zár alá vétetik a Habsburgok birtokait. *Újság*, 1919. február 23. 7.

Még a *Népszava* is részben helyreigazításra kényszerült:

„A redemptusok meg az irredemptusok» című közleményünkre a mozgalom egyik vezetője, Bakó Miklós, nyilatkozatot küldött be hozzánk, amelyben egyebek között ezeket mondja: »Természetesen a redemptusok nem a saját zsebüket óhajtják megtölteni a Habsburgok millióival, ellenkezőleg: ők ezt az összeget a jáász-kun hármasságok részére, azaz a jáász-kun községek és városok javára, mint közvagyonként követelik.« Úgy tudjuk, hogy a jáász-kun redemptusok legközelebb a kormány elé járulnak követelésükkel. Ott alighanem véglegesen megtudják, hogy mire számíthatnak.»²¹

A „Kun Köztársaság” szervezői kezdetben radikális militarista szervezkedést terveztek, amelyről a Budapesti Katonatanács ülésén elhangzottakon kívül Hefty Richárd visszaemlékezéséből is tudunk. Az egyébként felvidéki, pozsonyi születésű Hefty alakulata, a cs. és kir. 24. tábori vadászszázalóalj 1918 végétől Kiskunhalason állomásozott, ezért ismerte jól ezt a térséget.²² A kiskunok földjét, a Kiskunságot tartotta alkalmasnak arra, hogy az ellenforradalom kiindulási pontja legyen, s magát a „Kun Köztársaság” létrehozására irányuló szervezkedést is „első ellenforradalomnak” nevezte. Miután felvette a kapcsolatot a kunszentmiklósi és kiskunhalasi birtokosokkal, az lett a feladata, hogy fegyvereket szerezzen a „kun ellenforradalom” részére. Hefty szerint 2000 polgárőr és nemzetőr volt állományban ezen a területen. Hefty Richárd indítékairól is sokat megtudhatunk az alábbi részletből, ami talán közelebb vihet minket az összeesküvésben részt vevők – vagy azt fontolgatók – motivációjához:

„Rózsadombi kétszázestendő kis családi házunkban Édesanyám sírva, Atyám lesújtva fogadott. Ebben a percben végleg ellenforradalmár lettem. Ennek a két egyszerű, önzetlen emberpárnak, akik négy katonafiút küldtek mosolygó arccal halálba a hazáért, akik nem voltak gazdag burzsujok, tehát anyagilag nem kellett reszketniük a forradalomtól, ezeknek a hű és önfeláldozó, de hosszú élettapasztalatokat nyújtott állampolgároknak a könnyei kikristályosították bennem az addig még kaotikus érzést, hogy a magyarságnak nemcsak nem kell, de végzete a forradalom. Ettől a perctől kezdve csak egy vágy uralt, egy terven dolgoztam: Károlyi megbuktatására.»²³

A Hefty család szerepe talán külön tanulmányt is érdemelne a kérészállamok létrejöttének generálása kapcsán. Hiszen Hefty Richárd egyik bátyja, Hefty Gyula Andor tanár, természetjáró volt a Szepesi Köztársaság elindítója, ő kiáltotta ki annak a kérészállamnak a függetlenségét.²⁴

Egy másik idézetből az is kiderül, hogy igen szűk volt az a kör, amely részt vett a leendő kun állam előkészítésében:

²¹ A redemptusok meg az... (1919): i. m. 3.

²² Hefty szerint már 1918 októberében ott állomásozott az alakulat, míg a vadászszázalóalj történetét feldolgozó kiadvány csak 1918 decemberére teszi az eseményt. Vö.: Hefty (1920): i. m. 3–4.; Szili Kovács László: *Az egykori cs. és kir. 24. tábori vadászszázalóalj története*. Budapest, szerzői kiadás, 1940. 225–226.

²³ Hefty (1920): i. m. 10–11.

²⁴ Hefty Gyula Andor 1918 novemberében, a késmárki központú Szepesi Köztársaság megalakításának egyik kezdeményezője volt. 1918. decemberben letartóztatták, és egy ideig az illavai börtönben tartották fogságban. Hefty Gyula Andor (1888. február 14., Pozsony – 1957. december 3., Budapest).

„A Károlyi kormány kémeitől mindenki rettegett, a legtöbbben pedig hittek Károlyiban és kinevették aggodalmait a forradalom balfelé hajlása fölött. A Kunságra gondoltam, ahol kis földemen nyugodtabban és észrevétlenül szervezhetek. Kiskunhalason tényleg megértő és elszánt bajtársakra találtam Kolozsváry István dr. polgármester, Kolozsváry László ev. ref. lelkész (sajnos nem minden ev. ref. lelkész érzett velünk, mert a liberális ref. hitet sokan összetévesztették a nemzetközi liberálizmussal és Krisztusnak az emberi javakról való önkéntes lemondását Marxék diktatorikus kommunizmusával), Kolozsváry Árpád honvédfőhadnagy és a félszemű, de egész lelkű Lőrinczy főjegyző személyében. Mikor másodízben lent időztem, hogy Halas és Budapest között kapcsolatot létesítsek, Kolozsváry polgármester egy aznap érkezett nyomtatott fölhívást adott át nekem azzal, hogy azt bizalmasan kapta Bakó Lajos barátjától. A fölhívás, melynek szövegét mellékelten közlöm, Kunszentmiklósról indult ki Bakó Miklós és Lajos valamint Foerster Lajos dr. főszolgabíró kezdeményezésére, a kunok egyik ősi jogára, a földmegváltásra (redemptio) hivatkozva, a kiáltvány a Kunságot a kunoknak követelte. Ez egy mozgalom volt, amelynek még nem volt határozott ellenforradalmi jellege, de amely egy oly külső szervezetet hozhatott létre, amelynek szárnyaiba az ellenforradalmi szervezkedés belekapaszkodhatott.”²⁵

3. ábra: Hefty Richárd

Forrás: Végső István gyűjtése

Hefty, egy szabadkai helyismerettel és kapcsolatokkal rendelkező kiskunhalasi kísérő, Lőrinczy Károly helyettes főjegyző társaságában tárgyalásokba bocsátkozott Szabadkán a szerb hadsereg tisztjeivel. A jól sikerült és barátságosnak leírt tanácskozás után a vacsorán még az is megtörténhetett, hogy magyarok és szerbek egymásba kapaszkodva felváltva járták a kólót (délszláv körtáncot) és a csárdást.

²⁵ Hefty (1920): i. m. 11–12.

A szerbek 2 millió koronáért lettek volna hajlandók fegyvert szállítani a kiskunhalasiak számára, ami azonban meghaladta a mozgalom lehetőségeit. Ezt a birtosok is túlzónak érezték, és nem adták össze a kért pénzüsszeget.

Hefty Richárd 1920-ban így szomorkodott a sikertelen puccs előkészítésén:

„Nem akarom a szíves olvasót ennek a háládatlan és eredménytelen pénzszerzési kísérletnek megösmertetésével keseríteni, tény az, hogy bár naponta többen látták közeledni a *bolsevizmust*, mindenki a másiktól várta az áldozatkésztséget. Vagy pedig mint a strucc a homokba, ők a bolsevizmus csökönyös tagadásába dugták agyukat: nem lesz bolsevizmus, mert nem akarom, hogy legyen. A kicsinyek, főleg a fiatalok aránylag nagy áldozatokat hoztak anyagi erejükhöz képest, de ezt a szervezés fölemésztette. A fegyverek és szerbek részére szükséges két milliót azonban nem lehetett megszerezni azokban a körökben sem, amelyeknek a tényleg beállott bolsevizmus azután százmilliókra rugó károkat okozott. [...] Ma tudom, sokan megváltának Kun Béláék uralma alatt szenvedett veszteségüket Hunyaditól két millióval. De akkor hevesnek és fantasztikusnak találták jövődölését a bolsevizmus beálltát illetően.”²⁶

Baky Miklós, a kun kérészállam legfőbb szervezője pedig így nyilatkozott később a legfontosabb célokról:

„az ostoba Wilsoni pontok felhasználásával, az én indítványomra kimondtuk a Kiskunság függetlenségét. [...] Ellenforradalmunknak a célja különben az volt, hogy felfegyverezve az intakt Jászkunság polgárait, Budapestet bekerítjük, Károlyiékát elfogjuk, és átvéve a hatalmat, elejét vesszük a bolsevizmussal járó anarchiának.”²⁷

Hefty újabb próbálkozásai sem vezettek eredményre, pedig Budapesten igyekezett „központot” létesíteni, de mint írta: a „Royal-szállóban és a Visegrádi utcában tanyázó” kommunisták mindent megakadályoztak.²⁸ Valószínűleg a fegyverkezési kudarcnak, illetve az országos, negatív visszhangnak köszönhetően mondtak le a kalandor ötletéről, és tértek vissza a dualizmus kori követelések mezejére. Ám a mozgalom körül továbbra is rengeteg bizonytalanság volt.

Míg a kiskunhalasi sajtó azt állította, hogy helybeliek nem csatlakoztak ehhez a szeparatista kísérlethez, addig több forrás is megerősíti, hogy maga Kolozsváry-Kiss István kiskunhalasi polgármester is az ügy mellé állt, és segítette azt. Ő maga is tipikus példája annak, aki a forradalmak időszakával az addigi hatalmát veszített városi elit tagjaként próbált alternatív lehetőségeket keresni. A Kolozsváry-Kiss család Kiskunhalas legvagyonosabb birtokos családja volt. Országgyűlési képviselőket, polgármestereket és egyéb köztisztviselőket adott a városnak a família. Kolozsváry-Kiss a helyi munkásmozgalom megerősödésével a településen egyre inkább kiszorult a hatalomból. Így jó lehetőséget láthatott a „Kun Köztársaság” létrehozásában arra, hogy nemcsak saját magát, de a várost is újrapirozzonálja ebben a helyzetben. Valószínűleg a kunszentmiklósi Baky család, amelynek kiskunhalasi rokonsága is volt, hasonló módon gondolkodott.

²⁶ Hefty (1920): i. m. 14.

²⁷ Tóth (1981b): i. m. 23.

²⁸ Hefty (1920): i. m. 14–25.

Abból, hogy hangsúlyozottan, elsősorban birtokosok írták alá a kiáltványt, jól látható, hogy kikre támaszkodhatott ez a kérszállam. Az értelmiség mellett a földbirtokosok sem nézték jó szemmel az országban kialakult politikai helyzetet.

Egyes leírások szerint Ráday Gedeon egykori Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei főispánt megkérdése nélkül államfőnek, kunkapitánynak jelölték. Eközben Endre Zsigmond kiskunfélegyházi főszolgabíró jelöléséről is lehetett olvasni.²⁹ Egyes elképzelések szerint a régi Kiskun Kerület központja, Kiskunfélegyháza vehette volna át a központ szerepét. Ám annak kevés forrása és nyoma maradt fenn, hogy konkrét lépések is történtek volna.

Álláspontjuk/célkitűzéseik tisztázása érdekében ezért 1919 februárjában újabb felhívást adtak ki „Jász-Kún Testvérek” címen:

„Azt a földet, amelyet ezer év óta lakunk és bírunk s amely föld az ország szívében fekszik és mint Jász-Kúnság ismeretes, mi jászok és kúnok ősi vitézségünkkel, karddal, vérrel és nehéz harcokkal szereztünk és tartottunk meg s az mindig a jászok és kúnok kizárólagos és egyéni tulajdonát képezte.

Ezen a földön mindig teljesen szabadon és függetlenül éltünk. Kiváltságaink lehetővé tették, hogy a Jászság és Kúnság Magyarországon évszázadokon keresztül önálló nemzeti életet élt.”³⁰

Ez az állásfoglalás túlzásokat tartalmaz. Egyrészt az, hogy e területen mindig is éltek jászok és kunok, nem felel meg a történeti valóságnak. Másrészt – akárcsak a legtöbb jászkunokkal foglalkozó, nem tudományos írásmű – ez is kerülte azokat az igencsak komoly konfliktusokat, amelyek a később érkezett keleti népek és a magyar keresztény lakosság között alakultak ki. A gyakori magánterület-sértések, lopások és erőszakos cselekmények ugyanis a 13. századtól kezdve meghatározták a vidék lakóinak életét.³¹ Nem utolsósorban harci értékük is erősen megkérdőjelezhető volt, mivel ekkor már inkább a nehézpáncélosok, nem pedig a könnyűlovasság száma döntötte el a fontosabb csatákat.³²

A szöveg a jól ismert generációs különbségek és tudáshiány felhánytorgatásával így folytatódik:

²⁹ Endre Zsigmond (1865–1944) a Tanácsköztársaság alatt állítólag ezért a vállalt tisztségéért lett a kommunisták túszja. Ellenforradalmi tevékenységéért 1941-ben Nemzetvédelmi Keresztet kapott. Hefty (1920): i. m. 12.; Kun Andor – Lengyel László – Vidor Gyula (szerk.): *Magyar országgyűlési almanach. A felsőház és képviselőház tagjainak életrajza és közéleti működése 1927–1932*. Budapest, Légrády, 1932. 82–83.; Kiskunfélegyházi Közlöny, 1941. szeptember 21. 3., Nagy Szeder (1993): i. m. 178.

³⁰ Kiskunhalasi Thorma János Múzeum adattára, 10.155. sz. i.

³¹ Berend Nóra: *A kereszténység kapujában. Zsidók, muszlimok és „pogányok” a középkori Magyar Királyságban 1000 k–1300 k*. Máriabesnyő, Attraktor, 2012. 214–233.; Erdélyi László: *A magyar lovagkor. Máriabesnyő–Gödöllő*, Attraktor, 2013. 11., 31., 33., 44., 72–80.

³² Viszont az is igaz, hogy a kun arisztokraták között egy idő után megjelent a páncél. Vö.: Veszprémy László: *A kereszténység védőbástyája*. In Kurucz Gyula (szerk.): *Romlás és reménység magyar évszázadok*. Budapest, Kortárs – Magyarok Világszövetsége, 2000. 33–36.

„A mai nemzedék előtt a történelmi tények már kezdenek elhomályosodni, mert dr. Kele Józsefnek, a nagy tudású és lelkes jász-kún történetírónak szavai szerint: »Jogi egyetemeinken, akadémiáinkon tanítják a római jogot, osztrák jogot, de nem tanítják s így nem tudja, nem ismeri a fiatalabb nemzedék közül senki azt a jogot, amely Magyarország szívében, a legnagyobb vidéken, egy ezredéven keresztül respublicaszerű életerős szervezetté izmosodott, amelynek uralma alatt a jász-kúnok az országnak szívéét, magját képezték önmaguk erejéből létesített közhasznú és közművelődési intézményeikkel a 'viribus unitis' alapján mindig a kor szellemének megfelelő fokú műveltségű, lelkes, hazafias, vallásos és tiszta érzelmű nemzedéket neveltek.«

De bármennyire kezdenek is elhomályosodni a mai nemzedék előtt a jász nemzet és a kun nemzet történelmi jogai, mi, jászok és kúnok sohasem feledkezhettünk meg a multak dicsőségéről, a multak szenvedéseiről és főleg nem feledkezhettünk meg arról a hallatlan jogsérelemtől, amely a szabad és független jászokat és kúnokat I. Lipót császár uralkodása alatt azáltal érte, hogy ez a Habsburg uralkodó 1702-ben minket, szabad jász-kúnokat jobbagyakként eladott, s földjeinket a német Johanita lovagrendnek elzálogosította. Nem felejthetjük el ezt a sérelmet mert ez még három századéven túl is égő, sajgó sebünk, s ha az eleinket ért megalázás fájalmát és szegényét mi, kései unokák, talán nem is tudjuk már mindannyian teljes borzalmasságában átérezni, de anyagilag még ma is érezzük azt a jogsérelemet, mert magunkat a jobbagságból, s a Habsburgok által jogtalanul elzálogosított földjeinket a német Johanita lovagrendtől Mária Terézia uralkodása alatt mi magunk, készpénzzel váltottuk ki. A Habsburg ház által jogtalanul elzálogosított, saját tulajdonunkban volt földjeink megváltásának pénzösszegével még ma is adósunk a volt uralkodó család és az ország egyaránt.”³³

Jász-Kún Testvérek!

Azt a földet, amelyet ezer év óta lakunk és bírnak s amely föld az ország szívében fekszik és mint Jász-Kúnok ismeretes, mi jászok és kúnok ősi vítétségünkkel, karddal, vérrel és nehéz harcokkal szereztünk és tartottunk meg s az mindig a jászok és kúnok ki-zárólagos és egyéni tulajdonát képezte.

Ezen a földön mindig teljesen szabadon és függetlenül éltünk. Kiváltásaink lehetővé tették, hogy a Jászság és Kúnok Magyarországon évszázadokon keresztül önálló nemzeti életet éljen.

A mai nemzedék előtt a történelmi tények már kezdenek elhomályosodni, mert dr. Kele Józsefnek, a nagy tudású és lelkes jász-kún történetírónak szavai szerint: »Jogi egyetemeinken, akadémiáinkon tanítják a római jogot, osztrák jogot, de nem tanítják s így nem tudja, nem ismeri a fiatalabb nemzedék közül senki azt a jogot, amely Magyarország szívében, a legnagyobb vidéken, egy ezredéven keresztül respublicaszerű életerős szervezetté izmosodott, amelynek uralma alatt a jász-kúnok az országnak szívéét, magját képezték, önmaguk erejéből létesített közhasznú és közművelődési intézményekkel a »viribus unitis« alapján mindig a kor szellemének megfelelő fokú műveltségű, lelkes, hazafias, vallásos és tiszta érzelmű nemzedéket neveltek.«

De bármennyire kezdenek is elhomályosodni a mai nemzedék előtt a jász nemzet és a kun nemzet történelmi jogai, mi, jászok és kúnok sohasem feledkezhettünk meg a multak dicsőségéről, amultak szenvedéseiről és főleg nem feledkezhettünk meg arról a hallatlan jogsérelemtől, amely a szabad és független jászokat és kúnokat I. Lipót császár uralkodása alatt azáltal érte, hogy ez a Habsburg uralkodó 1702-ben minket, szabad jász-kúnokat jobbagyakként eladott, s földjeinket a német Johanita lovagrendnek elzálogosította. Nem felejthetjük el ezt a sérelmet, mert ez még három századéven túl is égő, sajgó sebünk, s ha az eleinket ért megalázás fájalmát és szegényét mi, kései unokák, talán nem is tudjuk már mindannyian teljes borzalmasságában átérezni, de anyagilag még ma is érezzük azt a jogsérelemet, mert magunkat a jobbagságból, s a Habsburgok által jogtalanul elzálogosított földjeinket a német Johanita lovagrendtől Mária Terézia uralkodása alatt mi magunk, készpénzzel váltottuk ki.

A Habsburg ház által jogtalanul elzálogosított, saját tulajdonunkban volt földjeink megváltásának pénzösszegével még ma is adósunk a volt uralkodó család és az ország egyaránt.

Sohasem mondtunk le arról a törvényes jogunkról, hogy azt a váltásádját (Redemptio) egyrészt a Habsburgi volt uralkodó családtól, másrészt az országtól visszaperejljük, de jogorvoslatot a Habsburg ház uralkodása alatt nem is remélhettünk, holott »Deák Ferenc is a

4. ábra: „Jász-Kún Testvérek!” kezdetű felhívás, 1919. február

Forrás: Thorma János Múzeum, adattár, 10.155. sz. i.

³³ Kiskunhalasi Thorma János Múzeum adattára, 10.155. sz. i.

Továbbra is a jászkunok vélt érdemei álltak a fókuszban, amelyek a történelmi tények alapján legalábbis megkérdőjelezhetők. Azáltal, hogy I. Habsburg Lipót király eladta a Jászkunságot a Német Lovagrendnek, a terület lakosságát jogsérelem érte, miközben Kiskunhalason a 17. században már nyoma sem volt kun kiváltságjogoknak. A szöveg írója ugyanis nem törődött azzal a ténnyel, hogy a jász, de főként a kun népesség a török kor pusztításai következtében jelentősen megritkult, vagy teljesen beolvadt a magyar népességbe. Nem voltak már kun települések, szállások – és így kiváltságjogok sem. Például Kiskunhalasra az 1620-as években többségében dél-dunántúli, református magyarok érkeztek, míg a Felső-Kiskunság települései viszonylag szerencsésebben vészelték át a török kor jó részét, noha az oszmánok kiűzésének időszakában már visszafordíthatatlan pusztítások történtek itt is.³⁴

Az 1919 februárjában közzétett felhívás így folytatódik:

„Sohasem mondtunk le arról a törvényes jogunkról, hogy azt a váltásgdíjat (Redemptio) egyrészt a Habsburgi volt uralkodó családtól, másrészt az országtól visszapereljük, de jogorvoslatot a Habsburg ház uralkodása alatt nem is remélhattünk, holott Deák Ferenc is a jászkunoknak ezt a visszakövetelési jogát terjedelmében létezőnek, helytállónak elismerte és az országot a megfelelő ellenérték szolgáltatásának kötelezettnek vélemezte.”

Deák Ferenc egyébként még 1868 októberében szólalt fel az ügyben, bár azt az akkor tárgyalt úrbéri váltások megtérítéséről szóló törvényjavaslat szövegének módosítása kapcsán tette, nem önálló javaslatban, mindenesetre pártolta a redempció kapcsán felmerült kárpótlást.³⁵

A felhívás szövegében ezután rövid számítást követően leszögezték, hogy az 1745-ben befizetett összeg 1919-es értékén 200 millió koronának felel meg. Így, hogy ezt a követelésüket érvényesíthessék, (újra) mozgalmat indítványoztak:

„Felkérjük minden egyes jász és kún község előjáróságát és minden jász és kún redemptus családot, hogy mozgalmunk célját minél szélesebb körben propagálja és támogatását az alábbi címre sürgősen – lehetőleg táviratilag – közölje, hogy az értekezlet idejéről és helyéről minden egyes érdeklődő redemptus és a községek is időben értesíthetők legyenek. Célszerű volna, ha az érdekelt községek megbízottaikat okvetlenül a redemptus családok tagjai közül véve, sürgősen megválasztanák és megbízottaik nevét és lakását az alábbi címre táviratilag bejelentnék.”³⁶

³⁴ Szilágyi Miklós: A nagykun öntudat. *Regio*, 7. (1996), 1. 44–63.; Peterdi Vera: Kun származástudat a 20. században. Esettanulmány Kunszentmiklósról. In Hofer Tamás (szerk.): *Magyarok kelet és nyugat közt. A nemzettudat változó jelképei. Tanulmányok*. Budapest, Balassi, 1996. 209–216.; Szakály Ferenc: *Kiskunhalas a török uralom alatt*. In Ö. Kovács József – Szakály Aurél (szerk.): *Kiskunhalas története 1. Tanulmányok Kiskunhalasról a kezdetektől a török kor végéig*. Kiskunhalas, Kiskunhalas Város Önkormányzata, 2000. 328–365.

³⁵ Greguss Ágost (szerk.): *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Naplója*. X. kötet. Pest, Athenaeum, 1868. 125–126.

³⁶ Kiskunhalasi Thorma János Múzeum adattára, 10.155. sz. i.

A szervezők tehát ezzel a felhívással újra visszakanyarodtak arra az útra, amely a 19. század második felében jellemezte a jászkunok sérelmi politikáját. Ebben már mérsékeltebb hangnemet ütöttek meg. Bár a történeti előzmények felsorolása kapcsán ismét komoly fenntartásaink ébredhetnek.³⁷ A szövegben már kifejezetten csak a kártérítésről volt szó, pedig ugyanaz a Kunszentmiklósi Végrehajtó Bizottság és annak nevében Bakó Miklós írta alá a felhívást, aki előtte három hónappal a puccsra buzdító szöveget is kiadta. A minél nagyobb támogatás érdekében immár megszólították a Jászkun Kerület egykori redemptus gazdáinak leszármazottait – rájuk kívánták alapozni a tömegmozgalmat. Kevés forrásunk van annak kapcsán, hogy vajon hányan csatlakoztak hozzájuk a jászkun történelmi, redemptus családok közül. A *Helikon* című lap első száma ugyan 1919. március 9-én megjelent, de semmi sem jelezte, hogy a „Kun Köztársaság” vagy a redempció követeléseié lett volna az orgánuma. Hiába volt Hefty Richárd a kiadóhivatal igazgatója, az újság kifejezetten a kultúrával és a művészettel foglalkozott, beköszönő cikke szerint pedig pacifista irányultságú és a magyar forradalom vívmányait bemutató fórum kívánt lenni.³⁸ Ez fordulat ahhoz képest, amit Hefty 1920-ban írt a korszakról és saját törekvéseiről.³⁹

Mindenesetre 1919. március 20-án, a pesti vármegyeházán jászkun gyűlést hívtak össze, ahol nagy érdeklődés mellett zajlott le a heves hangulatú, vitákkal terhelt tanácskozás. Állítólag még gróf Apponyi Albert is tiszteletét tette az eseményen, ahol végül a lehangosabb szóváltás a kommunisták és a szervezők között alakult ki.⁴⁰ A másnap létrejött Magyarországi Tanácsköztársaság diktatúrájában természetesen teljesen esélytelenné vált a mozgalom minden célja. Egyes források szerint 1919 márciusában házkutatásokra került sor Kiskunhalason és Kunszentmiklóson, és az „összeesküvés” néhány tagját letartóztatták, majd szabadon engedték.⁴¹ Így múlt el a „Kun Köztársaság”, közel három hónap alatt – anélkül, hogy valójában létrejött volna.

„A kunok sok ízben megpróbálták már ezt a jogukat érvényesíteni, többek közt 1907-ben is memorandummal fordultak a törvényhozáshoz, ezenkívül Babó Mihály dr. országgyűlési képviselő is sokat dolgozott és interpellált az ügyben. A törvényhozás el is ismerte szintén kártalanításra a kunok jogát, de a sok felmerült megoldás egyike sem érvényesült még a mai

³⁷ Ismét komoly túlzásokkal teletűzdelt a történeti rész a jászkunok jelentősége kapcsán.

³⁸ *Helikon*, 1919. március 9. 2.

³⁹ A felhívás szövegének bevezető gondolatai szerint a mozgalom célja a Károlyi-kormányzat megbuktatása volt, amelyhez minden eszközt megengedhetőnek vélték. Hefty rosszul emlékezett a kiadás dátumaira, miszerint 1919. március 7-én és 15-én adták ki a lapot. Viszont mivel jelenleg csak az első számról van tudomásunk, eszerint két kiadása is lehetett a lapnak. Vö.: Hefty (1920): i. m. 6–10., 22.; *Helikon*, 1919. március 9.

⁴⁰ Tóth (1981b): i. m. 23.

⁴¹ Nagy Szeder (1993): i. m. 178.

napig. Fölmerült többek közt az a terv is, hogy a Habsburgok családi vagyonából kártalanítanak, ez azonban a mai viszonyok közt szintén illuzórikus.”⁴²

A redemptus mozgalom a két világháború között párszor megpróbálta törvényes keretek között a követeléseit keresztülvinni. 1920–1921-ben dr. Babó Mihály és Kuna P. András országgyűlési képviselők újra felszólaltak ebben az ügyben, sikertelenül. 1929-ben dr. Kele József jázsági ügyvéd gyűlést hívott össze az érintett jászkun települések képviselőiből,⁴³ de ez a betegsége miatt végül elmaradt. Utoljára az 1932-es vármegyerendezési tervek idején merült fel a Jászkun Kerület (Hármas Kerület) visszaállításának lehetősége, ám ezt ismét elvetették.⁴⁴ Érdekesség, hogy a II. világháború idején, 1944 nyarán a Földművelésügyi Minisztérium igyekezett összeírni a „Jászkunoknak az 1751. XXV. t[örvény]c[ikké]-vel⁴⁵ az ősi kiváltságaiba visszahelyezése folytán keletkezett közbirtokosságot”.⁴⁶

Összegezve – az erősen forráshiányos – kérészállam történetét, az látható, hogy ebben az esetben is beszélhetünk bizonyos jogi és történeti előzményekről. A kun vagy inkább kiskunsági identitástudat és annak fennmaradása a 19–20. század fordulóján kellő táptalajt biztosított, hogy aktuálpolitikai üggyé lehessen formálni a vélt vagy valós jogsérelmet. A sérelmi politizálás alapvetően meghatározta a jogszabályilag valóban nem egyértelműen rendezett kérdéskört. A dualizmusban végig jelen lévő, lezáratlan ügy a kérészállamok felbukkanásával újra reflektorfénybe kerülhetett a régióban. A redempció kárpótlása a mai napig rendezetlen kérdésnek tűnhet, amit persze az idő és a redemptus családok kihalása, eltűnése és számuk minimálisra csökkenése megoldott. 1918-ban azonban még élt az egykori kun településeken az önmegváltás emléke, amely a helyi, kunsági identitás részévé vált. Így a térség birtokosai és a közélet alakjai méltán bízhattak abban, hogy lesz támogatójuk ebben az ügyben. Emellett ugyanakkor meghatározó volt az antikommunista és a Habsburg-ellenes hangnem is, amit az első felhívás egyértelműen magában foglalt.

A társadalmi elégedetlenség viszont – amely a dualizmus korszakának meghatározó személyeivel szemben tömeges méretű volt – nem tette lehetővé a valódi bázis kiépítését. Így a „Kun Köztársaság” nem tudta stabilizálni saját helyzetét, és céljai mellett nem volt képes mozgósítani a lakosságot. A kalandor vállalkozás a számos támadás és kritika mellett nem számolt azzal a közönnyel, amely a Kiskunság települései és redemptusai részéről fogadta. Az elképzelt „Kun Köztársaság” tényleges létrejöttének és fennmaradásának szinte semmi esélye nem volt. Legfeljebb valamilyen autonóm területként lehetett volna elképzelni, de már maga a Jászkun Kerület tagoltsága is alkalmatlanná tette egy jól működő közigazgatási egység meg-

⁴² *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1927. október 1. 4.

⁴³ *Pesti Napló*, 1929. április 16. 11.

⁴⁴ Vö.: Tóth (1981a): i. m. 23.; Bagi (2003): i. m.

⁴⁵ Az 1751. XXV. törvénycikk emelte törvényerőre a redempciót.

⁴⁶ Magyar Nemzeti Levéltár – Csongrád Megyei Levéltár – Szentesi Részleg. IV. 406. b. Csongrád vármegye alispánjának közigazgatási iratai 5954/1944. sz. i.

teremtésére. A vallási, földrajzi, történeti különbségek mindig is eltávolították egymástól a jászokat, a nagykunokat és a kiskunokat. Ráadásul a Kiskunságban sem övezte konszenzus a kezdeményezést. (Az Alsó-Kiskunság és a Felső-Kiskunság kifejezések használata is jelezte a régió tagoltságát.) A redempciós mozgalom legradikálisabb megnyilvánulása csupán papíron, egy hatalmát ideiglenesen vagy véglegesen elvesztett elit fejében születtek meg. A „Kun Köztársaság” emlékezete és története szinte csak a jászkunsági helytörténeti szakirodalom néhány mondatában, egy-egy bekezdésében maradt fenn, később maguk a kezdeményezés kiötlői és támogatói sem vetették fel többé.

Felhasznált irodalom

- Bagi Gábor: A jász autonómia utóélete. In Bánkiné Molnár Erzsébet (szerk.): *Autonóm közösségek a magyar történelemben*. Kiskunfélegyháza, Kiskun Múzeum Baráti Köre, 2003.
- Bánkiné Molnár Erzsébet: *A Jászkun Kerület igazgatása, 1745–1876*. Szolnok, A Jász-Nagykun Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1995.
- Bánkiné Molnár Erzsébet: *Redemptusok. Gazdaság és életmód Kiskunfélegyházán a redempció első évszázadában*. Debrecen, Multiplex Media – Debrecen University Press, 2000.
- Berend Nóra: *A kereszténység kapujában. Zsidók, muszlimok és „pogányok” a középkori Magyar Királyságban 1000 k – 1300 k*. Máriabesnyő, Attraktor, 2012.
- Csikós Gábor: Redempciós mozgalom a korabeli jász sajtóban. *Zounok. A Jász-Nagykun Megyei Levéltár Évkönyve*, 32. (2019). 35–82.
- Erdélyi László: *A magyar lovagkor*. Máriabesnyő–Gödöllő, Attraktor, 2013.
- Greguss Ágost (szerk.): *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Naplója*. X. kötet. Pest, Athenaeum, 1868.
- Hefty Richárd: *Adatok az ellenforradalom történetéhez*. Budapest, szerzői kiadás, 1920.
- Kósa László: *Nemesek, polgárok, parasztok. Néprajzi, történeti, antropológiai és művelődéstörténeti tanulmányok*. Budapest, Osiris, 2003.
- Kun Andor – Lengyel László – Vidor Gyula (szerk.): *Magyar országgyűlési almanach. A felsőház és képviselőház tagjainak életrajza és közéleti működése 1927–1932*. Budapest, Légrády, 1932.
- Nagy Szeder István: *A redemptio utáni kor 1745-től kezdve. Kiskunhalas város története oklevéltárral*. 2. kötet. Kiskunhalas, (k. n.), 1993.
- Peterdi Vera: Kun származástudat a 20. században. Esettanulmány Kunszentmiklósról. In Hofer Tamás (szerk.): *Magyarok kelet és nyugat közt. A nemzettudat változó jelképei. Tanulmányok*. Budapest, Balassi, 1996.
- Romsics Ignác: *Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna–Tisza közti történetéhez*. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976.
- Szakály Ferenc: *Kiskunhalas a török uralom alatt*. In Ö. Kovács József – Szakál Aurél (szerk.): *Kiskunhalas története 1. Tanulmányok Kiskunhalasról a kezdetektől a török kor végéig*. Kiskunhalas, Kiskunhalas Város Önkormányzata, 2000.
- Szilágyi Miklós: A nagykun öntudat. *Regio*, 7. (1996), 1. 44–63.
- Szili Kovács László: *Az egykori cs. és kir. 24. tábori vadászzászlóalj története*. Budapest, szerzői kiadás, 1940.

Tálas István: *Kiskunság*. Budapest, Gondolat, 1977.

Tóth Tibor: Jászkun redempció. Eladott nép. *Magyarország*, 1981a. június 7.

Tóth Tibor: Jászkun redempció. Feladott harc. *Magyarország*, 1981b. június 14.

Végső István: A Kun Köztársaság nyomában: üldözés, letartóztatás, antiszemitizmus, gyilkosság (Kiskunhalas 1918–1920). In Jámbor Orsolya Ilona – Tarján G. Gábor (szerk.): *Csoportosulás, lázadás és a társadalom*. Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019. 96–100.

Veszprémy László: A kereszténység védőbástyája. In Kurucz Gyula (szerk.): *Romlás és reménység. Magyar évszázadok*. Budapest, Kortárs – Magyarok Világszövetsége, 2000.

Levéltári források

Kiskunhalasi Thorma János Múzeum adattára, 10.155.

MNL BKML V. 273. b. Kiskunhalas Város Tanácsának iratai. 17946/1918.

Magyar Nemzeti Levéltár – Csongrád Megyei Levéltár – Szentesi Részleg. IV. 406. b. Csongrád vármegye alispánjának közigazgatási iratai 5954/1944.

Hírlapok

A jász-kunok zár alá vétetik a Habsburgok birtokait. *Újság*, 1919. február 23.

A redemptusok meg az irredemptusok. *Népszava*, 1919. február 27.

Az utolsó kun süveg. *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1931. december 16.

Halasi ellenforradalmárok, kik a valóságban nincsenek. 170 milliót követelnek a kunok a Habsburgoktól. *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1919. február 19.

Halasi Független Hírlap, 1919. február 15.

Helikon, 1919. március 9.

Kiskunfélegyházi Közlöny, 1941. szeptember 21.

Kiskunhalas Helyi Értesítője, 1927. október 1.

Pesti Napló, 1929. április 16.

Új Szó, 1919. február 13.

The Cuman Republic of Hungary 1918–1919

This paper outlines the relevant historical and legal background to the ideas and actions concerned with the formation of a so-called Cuman Republic on Hungarian territory in December 1918. The memory of medieval privileges, financial issues related to the so-called “redemptio” – the compensation that the inhabitants paid for their autonomy in the mid-18th century – and also the idea of anti-communism some individual farmers of the region called Kiskunság had. Supporters of the Cuman Republic had a dream about forming an independent Cuman or more precisely Kun state in Kiskunság, located in Central Hungary. They even wanted to buy weapons. The idea initially resonated well with the inhabitants of two local centres, Kunszentmiklós and Kiskunhalas, but the movement was short-lived and waned by March of 1919.

Vákát oldal

A küzdelemmel kapcsolatos buzdítások, útmutatások az 1919. május 1-jei budapesti ünnepség egyik dekorációján, Karl Liebknecht és Friedrich Engels mellszobrai felett

Forrás: Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár